

УДК 330(075.8)

О. Г. Сокіл,
к. е. н., доцент кафедри обліку і оподаткування,
Таврійський державний агротехнологічний університет

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ЧИННИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

O. Sokil,
PhD in Economics, associate professor, Accounting and Taxation Department
Tavria State Agrotechnological University

INSTITUTIONAL FACTORS OF SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS' SUSTAINABLE DEVELOPMENT

У статті розглядається застосування інтеграційного підходу для визначення загальної методології чинників впливу на інституціональне середовище сталого розвитку макроекономічних систем різних рівнів. Автором виділено найвагоміші патерни впливу на сталий розвиток шляхом використання взаємодії факторів інституціонального середовища в системі "суспільство — навколишнє середовище — економіка — інформаційне забезпечення".

Застосування методології і інструментарію інституціонально-еволюційного підходу до дослідження макроструктури економіки дозволило розширити межі досліджень та врахувати якомога більше чинників сталого розвитку і умов функціонування економічних агентів. Автором обґрунтовано необхідність впровадження інновацій як одного з основних чинників еволюції соціально-економічних систем у спрямуванні до організованості ноосфери. Цей підхід є основним при розробленні інституціональної теорії макроефективності сталого розвитку соціально-економічних систем.

The application integration approach for determination influencing factors of common methodology on institutional environment sustainable development of macro-economic systems at different levels is revealed in the article. The biggest impact on sustainable development via factors interaction of institutional environment in the system "society — environment — economy — information security" was separated.

The methodology and tools for institutional and evolutionary approach to the study of economics macrostructure make possible to expand the boundaries of research and take into account the increasing number of sustainable development and conditions for the operation of economic agents. The necessity for innovation as a major factor in the evolution of social and economic systems towards the noosphere was substantiated. This approach has become a major in institutional theory development of macro-efficiency sustainable development of socio-economic systems.

Ключові слова: інституціональне середовище, сталий розвиток, чинник, соціально-економічна система.

Key words: institutional environment, sustainable development, driver, socio-economic system.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасний етап розвитку економічної науки характеризується одночасним співіснуванням трьох основних теоретичних парадигм, що визначають підходи до економічного аналізу на усіх рівнях економіки: концепції неокласики, яка розглядає економічну систему як сукупність взаємодіючих агентів, що здійснюють у вільному економічному просторі процеси виробництва, обміну і споживання, керуючись власними інтересами для максимізації прибутку від своєї діяльності; концепції інституціональної економіки, згідно з якою до спонукальних мотивів дій економічного аген-

та відносяться досягнення відповідності цього агента інституціональним нормам і правилам, а також прагнення до поліпшення свого положення у рамках цих інститутів; концепції еволюційного розвитку, яка спирається на динамічне уявлення про діяльність економічного агента і спадковість основних особливостей його поведінки у рамках еволюції роду, виду, генотипу, популяції агентів, суспільства в цілому.

Інтеграція концептуальних основ теорій неокласичного економічного зростання, інституціональної економіки і еволюційного розвитку дозволяє якнайповніше відобразити вплив усіх зна-

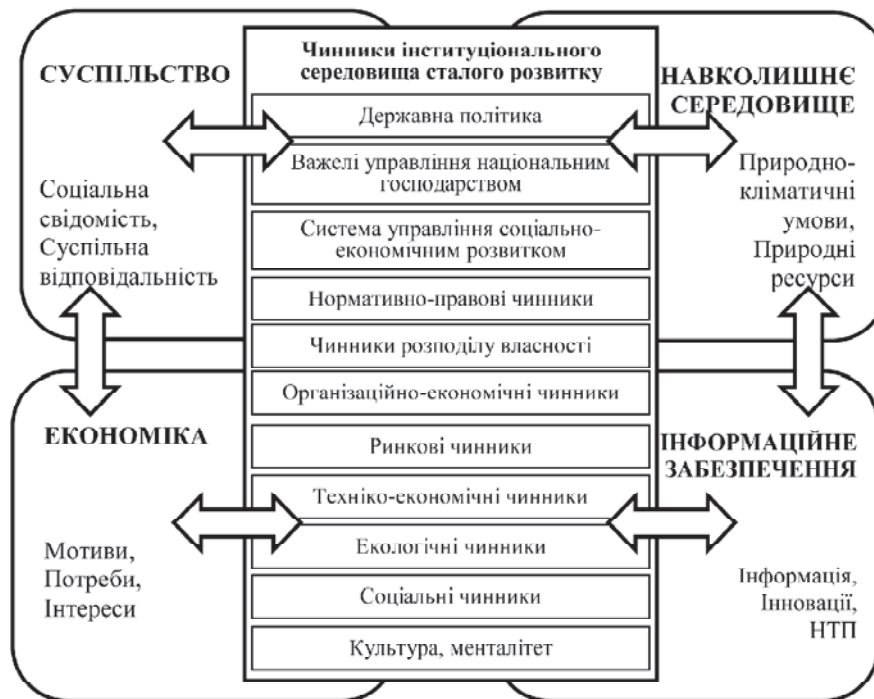

Рис. 1. Інституціональне середовище взаємодії факторів сталого розвитку в системі "суспільство — навколишнє середовище — економіка — інформаційне забезпечення"

Розробка автора.

чущих чинників (особистий інтерес агентів, інституціональне забезпечення і еволюційна складова) на формування цілісної концепції і побудову адекватної сучасним умовам моделі сталого розвитку будь-яких соціально-економічних систем.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Інституціональні чинники сталого розвитку соціально-економічних систем були об'єктами досліджень наступних вітчизняних і закордонних вчених: Е.А. Орехова, Г.Б. Кпейнер, О.А. Гавриш, Е.В. Цепанський, Н.М. Оніщенко, А.А. Барлыбаев, У.А. Барлыбаев, І.А. Ситнова, В.И. Маевский, С.Ю. Глазьев, Й.С. Завадський, А.А. Новицкий та інші.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є встановлення упорядкованого кола зовнішніх та внутрішніх інституціональних чинників сталого розвитку соціально-економічних систем.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У моделі сталого економічного розвитку різні його аспекти (досягнення стійкого економічного зростання, збереження природних комплексів, усунення соціальної несправедливості в розподілі прибутків, моральне удосконалення людини) багато в чому тісно взаємопов'язані між собою і взаємно доповнюють один одного. Так, наприклад, сталий розвиток припускає облік зростаючого впливу екологічного чинника на економічне

зростання і економічний розвиток, який повинен забезпечуватися на основі балансу економічних, екологічних і соціально-культурних інтересів суспільства [1, с. 271]. Частиною тих чи інших факторів впливу на сталий розвиток, як системи інституціональної теорії узагальнює триєдина модель сталого розвитку [2].

Інституціональний аспект сталого розвитку включає широкий спектр чинників, методів, способів, правил, норм поведінки, механізмів реалізації, форм організації і взаємодії, напрямів розвитку громадських груп і виробничих комплексів, що забезпечують рішення екологічних, економічних, соціальних і інших питань у процесі, що визначається нами, як сталий розвиток соціально-економічних систем.

При цьому "інституціональність" сталого розвитку може бути визначена неоднозначно. З одного боку, це інституціональне середовище, що забезпечує сталий розвиток соціально-еколого-економічної системи, інституціональні елементи якої сприяють вдосконаленню ефективної реалізації цього процесу [3, с. 5—6; 1, с. 267—286]. З цієї позиції "інституціональність" сталого розвитку ми визначаємо як інституціональну інфраструктуру сталого розвитку соціально економічних систем.

Інший підхід інституціонального аналізу заострення проблем сталого розвитку соціально-економічних систем розглядає, на нашу думку, сталий розвиток як своєрідний інститут з властивими йому специфічними інструментами і механізмами регулювання, що включають, у тому числі,

вибір і ухвалення рішень відносно обмежених екологічних благ і підвищення якості довкілля, оцінку зовнішніх факторів і їх інтерналізацію, встановлення і специфікацію майнових прав на природні і екологічні блага, розроблення і реалізацію політики ресурсозберігання, спрямованої на застосування інструментів економічної дії на екологізацію виробництва; формування і стимулювання розвитку ринку екологічно чистих продуктів і технологій, розвиток інституту екологічного підприємництва та ін. З позиції цього підходу сталий розвиток соціально-економічної системи може бути розглянутий як розвиток, здійснюваний в певному інституціональному середовищі, що забезпечує функціонування системи "суспільство — навколишнє середовище — економіка — інформаційне забезпечення" (рис. 1).

Потреби, інтереси і мотиви складають основу імпульсів, прагнень і дій людей, що формують бажання глибше пізнати, зрозуміти себе і довкілля, здійснювати свою діяльність у гармонії з іншими людьми, суспільством і природою, самоудосконалюватися і поліпшувати умови своєї життєдіяльності.

Інформаційне забезпечення охоплює знання, уміння, навички, інформацію, інновації, які виникають і накопичуються в процесі діяльності, пізнання і самоудосконалення і стають засобом рішення проблем гармонізації взаємодії "суспільство — навколишнє середовище — економіка".

Політичні чинники і умови (державна політика) створюють загальну спрямованість дій на усіх рівнях соціуму і в усіх його ланках, організовуючи діяльність людей так, щоб у процесі їх взаємодії досягалися значущі для суспільства цілі і вирішувалися завдання, спрямовані на його сталий розвиток [4].

Система управління соціально-економічним розвитком забезпечує планування, координацію і контроль у соціально-економічній системі з метою досягнення її внутрішньої інтеграції і адаптації до зовнішніх змін найбільш ефективним чином [5, с. 275].

Нормативно-правове забезпечення складається з сукупності правових норм і обмежень, що формують юридичну базу взаємодій як усередині соціально-економічної системи, так і зв'язків цієї системи із зовнішнім середовищем [6, с. 15].

Соціально-культурні чинники і умови сприяють інтеграції суспільства в цілісну єдність на основі історично і культурно обумовлених змістовних значень життєдіяльності і ментальності.

Перехід до сталого розвитку соціально-економічної системи можливий лише у разі узгодженості, комплементу і однонаправленості розвитку усіх елементів інституціонального середовища [7, с. 25].

Розгляд процесів сталого розвитку соціально-економічних систем з позиції інституціонально-еволюційного підходу призводить до наступних

теоретичних викладень і висновків. Згідно з еволюційною макроекономічною теорією (теорії макророзвитку) В.И. Маєвського [8, с. 11] і теорії довгострокового технокоекономічного розвитку С.Ю. Глазьева [9, с. 25] еволюція інституціонального макросередовища багато в чому визначається напрямом розвитку макророзвитку (В.И. Маєвський) або технологічних устроїв (С.Ю. Глазьев) і сталістю складових їх макрогалузей в системі "суспільство — навколишнє середовище — економіка — інформаційне забезпечення".

Ключова ідея цих теорій полягає в незмінності складу макрогалузей (сільське господарство, промисловість, будівництво, транспорт, зв'язок, фінанси і так далі) при мінливості вживаних технологій і продукції, що випускається, у рамках цих макрогалузей. Як відмічає В.И. Маєвський, "...незмінний склад макрогалузей можна розглядати як своєрідний генотип макрорівня, який має бути притаманний кожній макророзвитку і який вона повинна передавати "у спадок" новим поколінням макророзвитку" [8, с. 11].

Еволюція полягає не в зміні складу галузей, а в зміні технологій, що використовуються. Зокрема С.Ю. Глазьев відмічає що "одна і та ж галузь може існувати віками, тоді як набір тих, що становлять її технологічних процесів радикально міняється" [10, с. 55].

При цьому еволюція призводить до урізноманітнення технологій, ускладнення системи соціально-економічних взаємозв'язків, щодо використання обмежених ресурсів у рамках різних технологічних устроїв або макророзвитку.

Під генотипом розуміють спосіб сполучення продуктивних сил із метою одержання необхідного кінцевого результату [11, с. 67], а кінцевим результатом може бути сталий розвиток економічної системи.

Нині у світовій економіці і в її комплексних генетичних підсистемах, що об'єднують суспільство, економіку, природу і знання, активно формуються і конкурують між собою декілька генотипів макроекономічних систем. Це, по-перше, макроекономічні системи, що включають глобальні інтернаціональні інтеграції, світові макрогалузі і транснаціональні корпорації, що розвиваються у рамках глобальних, корпоративних і галузевих макророзвитку. По-друге, великі регіональні соціально-економіко-природні системи в межах національних економік і їх інтеграційних об'єднань, що мають можливість створювати соціальні і цивілізаційні макророзвитку в межах своїх екосистем. По-третє, територіальна агломерація природно-ресурсного і біологічного потенціалу як найбільш стійкі генотипи, у межах яких генеруються процеси залучення до виробництва обмежених запасів природних ресурсів і привласнення біологічних продуктів, а також формуються екологічні обмеження. По-четверте, інституціональні творчі і науково-інноваційні макроеко-

Таблиця 1. Схема взаємодії системи "суспільство – навколишнє середовище – економіка – інформаційне забезпечення"

Система	Структура	Інтереси (мотиви) і еволюційні тенденції	Альтернативи реалізації мотивації	Цільова орієнтація	Макрогенерації	Чинники і умови	Результати
Суспільство	Системи громадського самоврядування і соціальні інститути	Соціальні інтереси	Демографічна динаміка, вибір форм громадських і соціальних інститутів, інтенсивність праці, структура споживання, якість життя, культура	Створення соціально-економічних, науково-інтелектуальних і природно-екологічних передумов і формування сприятливих чинників для виникнення макрогенерацій	Цивілізаційні, суспільно-соціальні, національні, інституціональні, регіонально-групові, кланові, місцеві та ін.	Громадська інтеграція, демократизація, гуманізація, збереження національної самобутності і гідності, соціальний захист, зміцнення сімейних стосунків, виховання підрастаючого покоління, доступність медичного забезпечення, освіти, відпочинку	Соціальне розвиток (прогрес)
Економіка	Системи споживання та виробництва товарів і послуг	Приватні економічні інтереси	Накопичення капіталу, зростання норми прибутку, зниження витрат, розширення ринків збуту, підвищення якості споживання і послуг		Глобальні і міждержавні, транснаціональні і корпоративні, галузеві, регіональні, кластерні, підприємницькі і приватні	Нові способи оновлення і накопичення основного капіталу, нові форми менеджменту, організації і стимулювання економічної діяльності, стратегічне управління і планування випуску наукомісткої продукції, інвестиційне і інноваційне програмування, кадрова політика і підвищення рівня кваліфікації працівників тощо	Економічний розвиток
Навколишнє середовище	Природно-екологічні системи і ресурсний потенціал	Тенденції використання ресурсного і біологічного потенціалу і екологічні інтереси	Рационалізація способів і екологічних форм, освоєння природних багатств і привласнення біологічних ресурсів, розвиток заповідників і рекреаційних зон, охорона природи		Рациональна експлуатація ресурсів при неминучому вичерпанні їх запасів, скорочення біогенезу, відновлення природного біологічного потенціалу, забезпечення екологічної безпеки	Рациональне використання ресурсного і біологічного потенціалу, відновлення і охорона довкілля, межі екологічної безпеки і так далі	Гармонізація усіх форм прогресу з довкіллям
Інформаційне забезпечення	Системи пізнання, накопичення знань і інтелектуального зростання	Когнітивні здібності, тенденції інтелектуального розвитку	Накопичення знань, устрої науково-технічного розвитку, підготовка інтелектуальних кадрів, винахідництво, усі види творчості		Генерування наукових відкриттів у нових галузях знань, створення проривних теорій і методологій, прикладне освоєння знань, винаходи, інновації і високі технології	Інформаційне та технічне забезпечення, наявність доступу до інформації за новітніми технологіями	Інтелектуальний і духовний розвиток (прогрес)

Розробка автора.

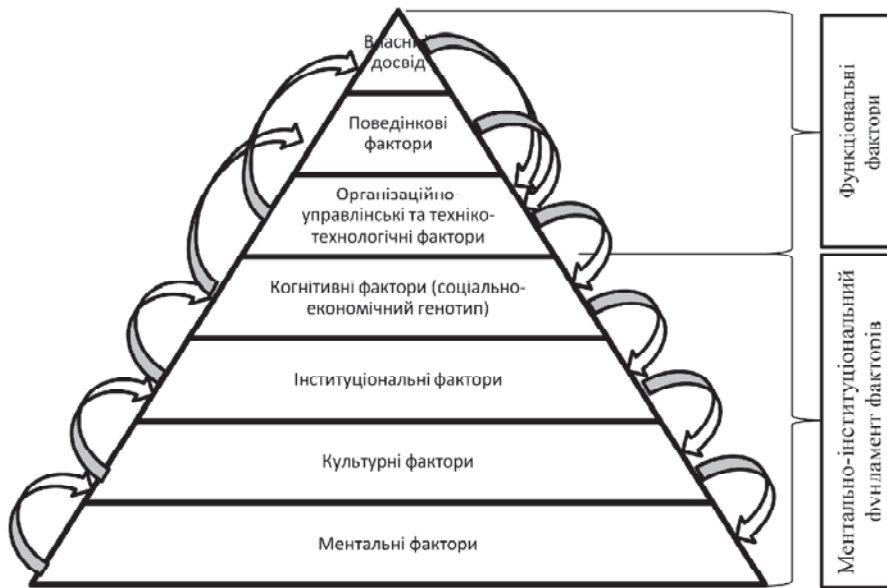

Рис. 2. Ієрархія внутрішніх факторів впливу на сталий розвиток соціально-економічної системи

Примітка: ліві стрілки вказують вплив одного фактора на інший ("виробництво" фактора), праві стрілки — зворотній вплив ("відтворення" фактора). Розробка автора.

номічні системи, розвиток яких обумовлений дією чинників глобалізації і інтеграції науково-технічного прогресу [12].

Дослідження еволюції макроекономічних систем з позиції взаємодії і конкуренції перерахованих генотипів істотно розширює круг досліджуваних чинників інституціонального забезпечення сталого розвитку і розвитку макрорегенерацій. Світова економічна система при цьому розглядається як глобальна інтегрована еволюційна організація, у складі якої можна виділяти, визначати і вимірювати сукупності макрорегенерацій в конкретних країнах або регіональній агломерації, кожна з яких, у свою чергу має власну ієрархію підсистем нижчого рівня і відповідну інституціональну інфраструктуру (табл. 1).

Макрорегенерації реалізуються в усіх чотирьох виділених генотипах макроекономічних систем на основі соціально-економічних і науково-інноваційних взаємодій в процесі виробництва, ринкового розподілу і споживання матеріальних благ і послуг, а також у процесі накопичення і використання знань. Завдяки інституціональним організаційним структурам і механізмам ринку макрорегенерації можуть бути створені в різних поєднаннях і з різною ефективністю, забезпечуючи різноманіття отримуваних результатів і конкурентоспроможність макроекономічних підсистем і мікроекономічних організацій на глобальному і локальному рівнях ринкового простору. Причому термін життя окремої макрорегенерації для кожного генотипу різний і може з часом змінюватися.

Якщо економічні підсистеми розвиваються стохастично і різнонаправлено, то відбувається черговий сплеск (хвиля) економічної кон'юнктури, що забезпечує циклічний розвиток еволюційної макроекономіки, після якого відбувається економічний спад і підготовка альтернатив і чинників для нової хвилі еволюційного розвитку економічних систем. При організації державного регулювання і визначення цільових стратегічних напрямів розвитку еволюційної макроекономіки макрорегенерації зливаються в послідовний ланцюг хвиль економічної кон'юнктури, забезпечуючи безперервний і поступальний еволюційний розвиток макроекономіки.

Групування макрорегенерацій відповідно до генотипів

макроекономічних систем дозволяє виділити і класифікувати відповідним їм чинники впливу на сталий розвиток, розгляд яких має особливе значення у рамках цього дослідження.

Результати розвитку системи "суспільство — навколишнє середовище — економіка — інформаційне забезпечення" утілюються в кількісному і якісному економічному зростанні, соціальному, духовному і інтелектуальному прогресі, в гармонізації людського суспільства з довкіллям і біогеоценозом. Тому для виміру макрорегенерацій відповідного генотипу, а також їх підсистем потрібні спеціальні критерії і показники.

Для дослідження внутрішнього інституціонального середовища макрооб'єктів (макрорегенерацій і макрогалузей) можуть бути застосовані методології і інструментарій інтеграційного підходу, запропонованого Б.Г. Клейнером для аналізу інституціонально-еволюційного розвитку, в якому "...взяти за основу в діяльності підприємства ставиться інтеграція в просторі і в часі потоків матеріальних, фінансових, трудових, інформаційних і інших ресурсів, а також процесів культурної і інституціональної дифузії і імплантації" [3, с. 128—135].

На думку автора, інтеграція цих процесів у локальному обсязі протягом тривалого часу призводить до сталої багаторівневої структури внутрішнього простору. Застосування цього підходу до аналізу макрооб'єктів, на нашу думку, сприятиме виявленню і систематизації усіх значущих для функціонування макрооб'єктів компонентів їх внутрішнього середовища, а також механізмів їх взаємодії між собою і з відповідними елементами зовнішнього середовища.

У рамках цього підходу внутрішнє середовище будь-яких макрооб'єктів може бути представлене у вигляді своєрідної піраміди чинників, кожен з семи рівнів якої відображає одну з якісно різних складових внутрішньооб'єктного простору (рис. 2). Ієрархія факторів залежить від мінливості чинників: фундамент піраміди формують фактори, що повільно змінюються, вершину — швидкозмінні.

В основі піраміди знаходяться ментальні фактори, що уособлюють особливості учасників макрооб'єктів. Оригінальність ментальних підходів до вирішення складних проблем сучасності може стати ефективним резервом сталого розвитку.

Другий рівень представлено культурними чинниками внутрішнього середовища макрогенерації (макрогалузей), що визначають характеристики взаємозв'язків, що склалися в макрооб'єкті. Корпоративна атмосфера, думка громадськості і суспільна свідомість, координація інтересів, готовність до компромісу, навички спільної діяльності, прийоми інтерпретації інформації, взаємна довіра тощо, все це складає корпоративну і національну культуру.

Наступний рівень — похідні інституціональні чинники макрооб'єктів з культурних і ментальних норм. Саме культура є живильним середовищем для інституціональної "флори" макрооб'єкту, тобто сукупності відносно сталих інститутів, а саме норм, правил, традицій, еталонів поведінки і тому подібне. Кожному макрооб'єкту, по-перше, властивий комплекс особливих норм і правил, що стосуються його легітимізації, членства в ній, взаємин і координації діяльності членів тощо. По-друге, практично кожен макрооб'єкт, має особливі внутрішні культурні і функціональні "мікроінститути", комплекс яких унікальний для цього об'єкту.

Четвертий щабель піраміди займають когнітивні чинники — механізми колективного відбору, сприйняття і інтерпретації інформації про зовнішнє і внутрішнє середовище, а також переробці цієї інформації для екстракції і зберігання знань. Результат функціонування когнітивних механізмів — це своєрідна база знань, зосереджена усередині макрооб'єкту, але розподілена між окремими особами, групами, колективами, соціальними групами. Формування когнітивних чинників визначається і індивідуально-груповими особливостями мислення, і культурним середовищем, і системою інститутів макрооб'єктів.

Перераховані чотири базові рівні піраміди утворюють ментально-інституціональний фундамент чинників впливу на функціонування макрооб'єктів. Його зміна може відбуватися тільки в довгостроковому періоді. Відтворення, збереження і еволюція цієї фундаментальної структури забезпечується механізмами спадковості, відтворюючи його соціально-економічний генотип та сукупність успадкованих характеристик.

Функціональні чинники можна поділити на три групи:

— організаційно-управлінські і техніко-технологічні чинники, що визначають організаційну структуру соціально-економічної системи або в короткостроковому плані обмеження на матеріальні потоки сировини і готової продукції;

— "зразки" (патерни), що відокремлюються залежно від ситуації в зовнішньому і внутрішньому середовищі. Ці фактори узагальнюють структурований і обумовлений досвід функціонування одночасно з рутинною ухвалення рішень, включаючи інформацію про "системні події", тобто подіях, важливих для еволюції системи;

— власний досвід — це чинники, що відбивають досвід функціонування, зокрема, вплив рішень, що приймаються, на результати діяльності, а також вплив функціональної інерції на поточну діяльність. Досвід діяльності фіксується в документах, а також входить в особисту і групову "пам'ять" учасників і стає важливою частиною інтелектуального простору макрооб'єктів.

Компоненти внутрісистемного простору макрооб'єктів функціонують взаємопов'язано. Культурні, інституціональні і корпоративно-генетичні складові чинять вплив на когнітивні процеси, а також на організаційно-управлінську структуру і її функціонування. Інформація про функціонування інших макрооб'єктів і досвід власної діяльності через пізнавальні механізми поступово впливає на ментальні особливості учасників і через них на культурне середовище і інституціональне середовище макрогенерації (макрогалузей). Це означає, що піраміду внутрішнього змісту слід розглядати не лише в статичному, але і в динамічному аспекті.

Є і зворотний вплив: кожен з рівнів, окрім ментального, бере участь у процесі відтворення попереднього у вигляді кумулятивного лагового процесу з подовженням лагу у міру переходу від верхніх до нижніх рівнів. Результатом цього процесу, спеціалізованого для кожного шару окремо і подібного до відтворювального циклу для макрооб'єкту в цілому, стає еволюція і модифікація його внутрішнього простору.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Застосування інтеграційного підходу дозволяє розробити загальну методологію дослідження чинників впливу інституціонального середовища на еволюціонуючий сталий розвиток економічних систем різних рівнів.

Застосування методології і інструментарію інституціонально-еволюційного підходу до дослідження макроструктури економіки дозволяє розширити межі досліджень, врахувати якомога більше чинників сталого розвитку і умов функці-

онування економічних агентів і обґрунтувати необхідність впровадження інновацій як одного з основних чинників еволюції соціально-економічних систем у спрямуванні до організованості носфері. Застосування цього підходу в умовах нерівноважних процесів з позиції макропотоків системи "потреби — ресурси", що змінюються, що спирається на ідею дисфункції інститутів, може стати основною при розробленні інституціональної теорії макроефективності сталого розвитку соціально-економічних систем.

Подальше дослідження сталого розвитку вимагає приділення більшої уваги соціальним і екологічним аспектам діяльності макро- і мікросистем. Саме вплив соціальної і екологічної відповідальності та безпеки має суттєвий вплив на сталий розвиток.

Література:

- Орехова Е.А. Экономическое развитие страны: сущность проявления и особенности реализации в современной России. — Саратов: Изд-во ФГОУ ВПО "Саратовский ГАУ", 2006. — 385 с.
- Сокіл О.Г. Інституціональність як головна характеристика сталого розвитку / О.Г. Сокіл // Науковий журнал "Молодий вчений". — 2017. — № 1.1 (41.1). — С. 77—82.
- Кпейнер Г.Б. Эволюция институциональных систем. — М.: Наука, 2004. — 240 с.
- Гавриш О.А. Институціональні аспекти забезпечення стійкого розвитку підприємств. [Електронний ресурс] / О.А. Гавриш // Ефективна економіка. — 2012. — № 4 — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=I&z=1060>. Дата звернення 11.02.2017 р.
- Цепанський Е.В. Форми та методи управління соціально-економічним розвитком: теоретичний аспект // Університетські наукові записки. — 2009. — № 3 (31). — С. 273—279.
- Онщенко Н.М. Теоретико-методологічні засади формування та розвитку правової системи: автореф. дис. ... д-ра юр. наук: 12.00.01 / Н.М. Онщенко; НАН України. — К., 2002. — 26 с.
- Барлыбаев А.А., Барлыбаев У.А., Ситнова И.А. Институциональные и организационно-управленческие факторы устойчивого социально-экономического развития села: региональный аспект // Аграрная наука. — № 4. — 2011. — С. 23—26.
- Маевский В.И. Эволюционная макроэкономическая теория // Институциональная экономика / Под ред. Д.С. Львова. — М.: ИНФРА-М, 2001. — С. 105.
- Глазьев С.Ю. Экономическая политика в контексте эволюционного подхода // Экономические науки современной России. — 2000. — Экспресс-выпуск № 1 (5). — С. 23—26.
- Глазьев С.Ю. Теория долгосрочного технико-экономического развития. — М.: ВлаДар, 1993. — 310 с.
- Завадський Й.С. Місце аграрної галузі в забезпеченні базових потреб макроекономічної системи / Й.С. Завадський, В.В. Попова // Економіка АПК. — 2003. — № 11 (109). — С. 66—70.
- Новицкий А.А. Инновационная экономика России. — М.: Эдиториал 11К.88, 2008. — С. 48.

References:

- Orehova, E.A. (2006), Jekonomicheskoe razvitie strany: sushhnost' projavlenija i osobennosti realizacii v sovremennoj Rossii [The economic development of the country: the essence of manifestation and the features of implementation in modern Russia], FGOU VPO "Saratovskij GAU", Saratov, Russia.
 - Sokil, O.G. (2017), "Instytutsionalnist as the main characteristic of sustainable development", Scientific journal "Molodij vchenij", vol. 1.1 (41.1), pp. 77—82.
 - Kpeiner, G.B. (2004), Jevoljucija instiucional'nyh sistem [Evolution of institutional systems], Nauka, Moscow, Russia.
 - Gavrish, O.A. (2012), Institutional aspects of sustainable development of enterprises, Efektivna ekonomika, [Online], vol. 4, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua> (Accessed 11 Feb 2017).
 - Tsepanskyy, E.V. (2009), "Forms and methods of socio-economic development: theoretical aspect", Universitets'ki naukovy zapiski, vol. 3 (31), pp. 273—279.
 - Onishchenko, N.M. (2002), "Theoretical and methodological principles of formation and development of the legal system", Doc. Thesis, jur. Science, NAN Ukraine, Kiev, Ukraine.
 - Barlybaev, A.A. Barlybaev, U.A. and Sitnova, I.A. (2011), "Institutional and organizational and managerial factors of sustainable social and economic development of the village: the regional aspect", Agrarnaja nauka, vol. 4, pp. 23—26.
 - Maevskij, V.I. (2001), Jevoljucionnaja makro-jekonomicheskaja teorija [Evolutionary macro-economic theory], INFА, Moscow, Russia.
 - Glazyev, S.Yu. (2000), "Economic policy in the context of the evolutionary approach", Jekonomicheskie nauki sovremennoj Rossii, vol. 1 (5), pp. 23—26.
 - Glaz'ev, S.Ju. (1993), Teorija dolgosrochnogo tehniko-jekonomicheskogo razvitija [Theory of long-term technical and economic development], VlaDar, Moscow, Russia.
 - Zavadsky, J.S. and Popov, V. (2003), "Place the agricultural sector to ensure the basic needs of the macroeconomic system", Ekonomika APK, vol. 11 (109), pp. 66—70.
 - Novickij, A.A. (2008), Innovacionnaja jekonomika Rossii [Innovative Economy of Russia], Editorial, Moscow, Russia.
- Стаття надійшла до редакції 12.03.2017 р.